

بررسی عوامل اجتماعی موثر بر میزان روابط همسایگی مطالعه موردی شهروندان ساکن شهر بابل

نادر رازقی*، محمود شارع پور**، حسن ابراهیمی کتابی***

(تاریخ دریافت ۹۴/۱۲/۱۵، تاریخ پذیرش ۹۶/۰۱/۳۰)

چکیده

تغییرات گسترده در حوزه شهری باعث تغییر در سبک زندگی و الگوی رفتاری ساکنین مناطق شهرنشین و خصوصاً شبکه روابط همسایگی شده است. به گونه‌ای که روابط بین همسایگان در زندگی شهری از هم گسسته شده و مردم کمتر درگیر روابط همسایگی و محله‌ای هستند. لذا این پژوهش به بررسی عوامل اجتماعی موثر بر میزان روابط همسایگی شهروندان ساکن شهر بابل می‌پردازد. جامعه آماری این مطالعه را کلیه خانوارهایی که در سال ۹۳ ساکن شهر بابل بوده‌اند تشکیل داده است. حجم نمونه تحقیق ۳۸۴ نفر بوده که از طریق نمونه‌گیری خوشه‌ای جمع‌آوری گردید. روش پژوهش در این تحقیق پیمایشی بوده و داده‌ها از طریق پرسشنامه گردآوری شده است. یافته‌های تحقیق نشان داد که روابط همسایگی در این شهر کمتر از حد متوسط یا ضعیف است. اما هر قدر تعداد سال‌های سکونت افراد در یک محل بیشتر باشد میزان روابط همسایگی بیشتر می‌شود. همچنین یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد که متغیرهای مستقل تحقیق (اعتماد اجتماعی (بین فردی)، حمایت اجتماعی، احساس امنیت اجتماعی و دینداری) به میزان ۰/۳۲ از واریانس متغیر وابسته (روابط همسایگی) را تبیین می‌کنند. نتایج تحقیق نشان داده است بیشترین عامل تأثیر گذار مستقیم بر روی روابط همسایگی، متغیر اعتماد اجتماعی بین فردی است. پس از آن عامل دین‌داری و احساس امنیت دارای تأثیر مستقیم و غیرمستقیم بر میزان روابط

* استادیار جامعه‌شناسی گروه علوم اجتماعی دانشگاه مازندران (نویسنده مسئول) razeghi@umz.ac.ir

** استاد جامعه‌شناسی گروه علوم اجتماعی دانشگاه مازندران m.sharepour@umz.ac.ir

*** کارشناسی ارشد جامعه‌شناسی دانشگاه مازندران

مجله جامعه‌شناسی ایران، دوره هفدهم، شماره ۳، پاییز ۱۳۹۵، ص ۴۹ - ۷۷

همسایگی بوده اند. اما متغیر حمایت اجتماعی تاثیر مستقیمی بر روابط همسایگی نداشته بلکه دارای تاثیر غیر مستقیم بوده است.

مفاهیم کلیدی: روابط همسایگی، اعتماد اجتماعی، حمایت اجتماعی، احساس امنیت اجتماعی، دین‌داری.

مقدمه و طرح مساله:

یکی از خصوصیت مهم شهرها در کشورهای در حال توسعه این است که میزان شهرنشینی شتابان و گرایش مردم به زندگی در شهرها به‌طور فزاینده‌ای در حال گسترش است. به‌طوری که سکنی‌گزیدن در شهر باعث ایجاد تغییرات زیادی در روابط اجتماعی و زندگی روزمره افراد شده است. این تغییرات گسترده در حوزه شهری باعث تغییر در سبک زندگی و الگوی رفتاری ساکنین مناطق شهرنشین و خصوصاً شبکه روابط اجتماعی و همسایگی شده است. به گونه‌ای که روابط بین همسایگان در زندگی شهری پاره پاره شده و مردم کمتر درگیر روابط همسایگی می‌شوند. عموماً پیوندهای همسایگی نیازمند محیط‌های ارزشی است که ارزش‌های اجتماع گرایانه بر ارزش‌های فردگرایانه غلبه داشته باشد. بررسی‌هایی که تاکنون محققان علوم اجتماعی انجام داده‌اند، نشان می‌دهد فردگرایی و ارزش‌های فردگرایانه در جامعه ایران رو به توسعه بوده است (شارع پور، ۱۳۸۳). اگر این تحولات ارزشی را بپذیریم که ارزش‌های فردگرایانه بر ارزش‌های جمع‌گرایانه غلبه یافته‌اند، می‌توان گفت ضعف پیوندهای همسایگی (صدیق سروسستانی و نیمروزی، ۱۳۸۹: ۳) و کاهش سرمایه اجتماعی از پیامدهای این مساله است. توسعه فرایند شهرنشینی و الزامات متعدد آن به شدت نهاد همسایگی در معنای سنتی آن را متأثر ساخته است. در شهر افراد و گروه‌های ناهمگن در کنار هم اقامت می‌کنند که با یکدیگر تفاوت‌های فرهنگی و فاصله‌های اجتماعی دارند. این ناهمگنی به مقدار زیادی زمینه مناسب را برای توسعه روابط چهره به چهره و همسایگی از بین می‌برد یا تضعیف می‌کند. نتیجتاً زندگی در جامعه شهری بیش از آن که همسایه یکدیگر باشند، به منزله مسافرانی هستند که بر حسب تصادف برای مدتی در مجاورت یکدیگر قرار گرفته‌اند (فاضلی، ۱۳۹۱: ۲۸۴-۲۸۶). در سنت و فرهنگ ایرانی و اسلامی روابط همسایگی از ارزش فراوانی برخوردار است و از اولویت‌های اساسی زندگی شمرده شده به‌گونه‌ای که گفته می‌شد «همسایه خوب از خویشاوند بهتر است». آموزه‌های اسلامی، قرآن کریم^۱ و احادیث^۱ اهمیت زیادی برای روابط همسایگی قائل شده و

۱ به عنوان نمونه آیه ۳۶ سوره نساء در قرآن کریم

بر نیکی و احترام بر همسایه همواره تاکید شده و از مسلمانان خواسته که در روابط با همسایگان خود خصوصاً همسایه نزدیک و همسایه دور با احسان برخورد کنند. برای همین کمیت و کیفیت روابط همسایگی و کاهش تعاملات اجتماعی همسایگان و سستی روابط منسجم و پایدار در شهرها مساله ای است که مورد توجه جدی بسیاری از اندیشمندان علوم اجتماعی قرار گرفته است. بر اساس تحقیقات مختلف می‌توان گفت که نه تنها کلان شهرهایی مانند تهران، مشهد، اصفهان و تبریز بلکه شهرهای کوچک و بسیار کوچک ایران نیز از نظر روابط همسایگی کم و بیش تجربه ای مشابه کلان شهرها دارند؛ گرچه شدت آنها ممکن است کمتر باشد (فاضلی، ۱۳۹۱: ۲۹۲). یکی از شهرهایی که به لحاظ فضای شهری در حال گسترش است و به سرعت تحت تاثیر مسائل شهری قرار گرفته شهر بابل است. جمعیت شهر بابل در سال ۱۳۳۵ که برابر با ۳۶۱۹۴ نفر بود در یک روند ۵۵ ساله این جمعیت شهرنشین در سال ۱۳۹۰ بر طبق سرشماری‌های موجود برابر با ۲۶۱۷۳۳ نفر شد که این امر نشان دهنده گسترش شتابان روند شهرنشینی در این شهر است (مرکز آمار ایران، ۱۳۹۲). این شهر هم دارای بافت سنتی و هم دارای بافت مدرن است که بافت مدرن این شهر به سرعت در حال بلعیدن بافت های سنتی می‌باشد و روند ساخت و سازهای جدید و سازه‌های عظیم و ساختمان‌های بلند مرتبه در شهر باعث ایجاد تغییراتی عمیق هم در فضای فیزیکی و هم در فضای اجتماعی شهر شده‌است. عمده مطالعه علمی صورت گرفته در باره میزان روابط همسایگی روی کلان شهرها متمرکز شده است و مطالعه علمی کمی در خصوص میزان روابط همسایگی در شهرهایی مثل بابل وجود دارد. برای همین سوال اصلی پژوهش حاضر این است که روابط همسایگی در شهر بابل به چه میزانی است و چه عوامل اجتماعی روی آن تاثیر گذارند؟

پیشینه پژوهش:

پژوهش‌های داخل و خارج از کشور به ابعاد مختلفی از روابط همسایگی توجه داشته‌اند.

پیشینه داخلی:

کوثری (۱۳۹۴) در پژوهش خود با روش پیمایشی به مطالعه تاثیر عوامل فرهنگی و اجتماعی بر روابط همسایگی در محله کن تهران پرداخت. نتایج این تحقیق نشان داد که، متغیرهای نوع نگرش

۱ آخرین وصیتی حضرت علی علیه السلام (نهج البلاغه، نامه ۴۷): «وَاللّٰهُ اَللّٰهُ فِیْ جِیْرَانِكُمْ فَاِنَّهُمْ وَصِیَّهٗ یُ نَبِّیْکُمْ مَا زَالَ یُوصِیْ بِهٖمْ حَتّٰی ظَنَّنَا اَنَّهُ سُبُوْرُهُمْ» یعنی از خدا بترسید از این که مراعات همسایه را نکنید. سفارش همسایه وصیت پیغمبر است، پیغمبر دائما سفارش همسایه را می‌کرد تا حدی که فکر کردیم همسایه از همسایه ارث می‌برد.

به اوقات فراغت، نگرش به ارزش های همسایگی، انزوایی و دین‌داری تاثیر معناداری بر میزان روابط همسایگی موثر بوده‌اند.

رستگار خالد و همکاران (۱۳۹۲) به بررسی سرمایه اجتماعی همسایگی و پیامدهای اصلی مرتبط با آن در شهر آران و بیدگل (منطقه آران) پرداختند. این پژوهش با روش پیمایش با نمونه ۳۸۴ نفر صورت گرفت. نتایج این تحقیق نشان داد سرمایه اجتماعی همسایگی بخصوص متغیرهای وجود امنیت اجتماعی، کنترل اجتماعی و رضایت از محله مسکونی افراد با روابط همسایگی رابطه مستقیم و معنی‌داری دارد. نتایج پژوهش آن‌ها نشان داد با افزایش سن افراد روابط همسایگی افزایش می‌یابد و بین زنان و مردان از حیث میزان روابط همسایگی تفاوت معنی‌داری وجود ندارد.

یوسفی و رضامنش (۱۳۹۱) در پژوهشی به بررسی تاثیر روابط همسایگی بر احساس ترس و نگرانی در محلات شهری در مشهد پرداختند. نحوه تجمع و سازمان یافتگی جمعیت در فضا، همواره سهم بسزایی در ایجاد یا جلوگیری از ترس در فضای عمومی دارد چنانچه مجاورت مسکونی و برقراری رابطه در بین همسایگان، ترس و نگرانی آنان را در فضای محله کاهش می‌دهد. مدعای اصلی نوشتار حاضر این است که احساس آرامش یا ترس در محله متناسب با صمیمیت یا کدورت در روابط همسایگی به وجود می‌آید. برای واری این فرضیه، پیمایشی با حجم نمونه تصادفی ۲۰۰ خانوار در ۵ محله متفاوت از لحاظ منزلت مسکونی در شهر مشهد انجام گرفته‌است. نتیجه تحقیق مذکور نشان می‌دهد که اولاً میزان ترس و نگرانی ساکنین در محلات پنجگانه منزلتی شهر بیش از حد متوسط بوده و تفاوت میانگین ترس در بین محلات مذکور کاملاً معنادار است. ثانیاً در حالی که روابط صمیمی همسایگان، ترس و نگرانی را در محلات کاهش می‌دهد روابط مذکور متضمن این معناست که مجاورت و تراکم مسکونی که جزء اجتناب ناپذیر حیات شهری است تنها در شرایط یگانگی اجتماعی به امنیت و آسایش ساکنین شهر منجر می‌شود.

بخشی (۱۳۹۰) در پژوهش خود به بررسی عوامل موثر بر نقصان روابط همسایگی می‌پردازد. این پژوهش ضمن سنجش میزان روابط همسایگی در ۹ محله تهران و تایید فرض پایین بودن روابط همسایگی به بررسی نقصان این روابط می‌پردازد. یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد کم بودن میزان اعتماد بین شخصی در بین افراد، بالا نبودن مشارکت اجتماعی، کمبود مکان‌های عمومی، جابه‌جایی محل سکونت و کم بودن رضایت از همسایه‌ها به‌طور مستقیم و غیر مستقیم موجب نقصان روابط همسایگی شده‌اند.

صدیق سروسناتی و نیمروزی (۱۳۸۹) در مقاله‌ای به بررسی ارتباط بین مشارکت در روابط همسایگی و احساس امنیت در محلات شهر مشهد پرداختند. تحقیق انجام شده از نوع توصیفی - تحلیلی است. روش مورد استفاده، روش پیمایشی است. جامعه آماری مورد بررسی، تمام خانوارهای

ساکن در شبکه‌های همسایگی محلات شهر مشهد و نمونه مورد مطالعه، تعداد ۸۵ شبکه همسایگی (در هر شبکه ۵ خانوار) است. واحد مشاهده، زن خانوار است. همچنین بین متغیرهای اعتماد به همسایه‌ها، نگرش به محیط فیزیکی محله، تمایل به مشارکت در امور محله، سطح سواد فرد، عضویت در انجمن‌های اجتماعی محله و رتبه اقتصادی - اجتماعی منطقه محل سکونت از یک سو و احساس امنیت در محله از سوی دیگر، ارتباطی مثبت وجود دارد.

یوسفی و همکاران (۱۳۸۸) در پژوهش خود با عنوان انسجام در شبکه‌های همسایگی شهر مشهد با روش تحلیل ثانویه داده‌های همسایگی بر روی ۳۰ شبکه همسایگی در سه منطقه برگزیده شهر مشهد نشان داده‌اند که انسجام رابطه‌ای شبکه همسایگی این شهر کمتر از حد متوسط و بیشتر نیز متکی بر پیوندهای ضعیف همسایگی است و انسجام ارزشی شبکه نیز از لحاظ شدت علائق ارتباطی و تعهدات محلی ضعیف اما از نظر اشتراک علائق و تعهدات نسبتا بالاست. مطالعه آن‌ها نشان داده‌است که متغیرهای ثبات مسکونی، تراکم مسکونی، تنوع پایگاهی، تنوع قومی، مذهبی و محلی در تغییرات انسجام شبکه همسایگی موثر هستند.

نوابخش و رفیعی فر (۱۳۸۷) در بررسی جامعه‌شناختی روابط همسایگی در مجتمع‌های مسکونی شهر تهران نشان داده‌اند نوع روابط همسایگی در بین قشرهای مختلف اجتماعی از حیث سطوح فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی خاص؛ متفاوت است.

پیشینه خارجی:

یافته‌های تحقیق چیشر، فیتزجرالد، کلارک و ریموند^۱ (۲۰۱۳) در باره تعاملات همسایگی با استفاده از داده‌های سرشماری کشور استرالیا در بین سال‌های ۲۰۰۱ تا ۲۰۱۱ نشان داد که تنوع قومی سبب کاهش روابط همسایگی می‌شود و در مقابل هر چه قدر مشابهت قومی و نژادی و دینی بیشتر باشد تعاملات و روابط همسایگی هم بیشتر می‌شود.

ایچک^۲ (۲۰۱۲) در پژوهشی با عنوان "همسایه خوب در محله بد" به بررسی ارتباط بین عوامل موثر بر روابط همسایگی پرداخته است این مطالعه با روش ترکیبی (استفاده از پرسشنامه ساخت یافته و مصاحبه عمیق) در دو محله از شهر روتردام، یک محله محروم که چندین نژاد مختلف در آن زندگی می‌کردند و در محله دیگر در آن افراد سفید پوست غربی زندگی می‌کردند، انجام شد. این مطالعه نشان داد که تنوع قومی و نژادی باعث اخلاص و درگیری شده و در نتیجه باعث کاهش روابط و تعامل همسایگان با یکدیگر شده‌است.

1Cheshire and Fitzgerald and Clarke and Raymond

2Eijk

نایو هایس، ولکر و فلپ^۱ (۲۰۱۳) در تحقیقی در کشور هلند که بر روی نمونه‌ای ۵۰۰ نفر انجام شده‌است نشان داده‌اند، تنوع، عدم اعتماد، تنوع مذهبی در محله روابط منفی را در میان همسایگان افزایش می‌دهد. عدم قطعیت از آینده منجر به افزایش روابط منفی در میان همسایگان می‌شود. زمانی که ساکنان از لحاظ ادراک در محله خود در تعارض باشند، روابط منفی با همسایگان بالاتر می‌رود. مردم مرفه‌تر نیاز کمتری برای پشتیبانی و کمک از همسایگان خود را حس کرده و بنابراین کمتر درگیر روابط همسایگی می‌شوند.

بریسون و یوشر^۲ (۲۰۰۷) در تحقیقی به بررسی مفهوم سازی و سنجش سرمایه اجتماعی پیوند دهنده^۳ در میان همسایه‌های کم درآمد پرداخته است. این مطالعه بر روی نمونه ۷۴۳۷ نفری از همسایگان در محله شهری کم درآمد نشان داد سرمایه اجتماعی پیوند دهنده در بین خانواده‌های کم درآمد محله‌های شهری به روابط اعتماد می‌انجامد و این نوع از روابط اجتماعی مبتنی بر اعتماد سبب پیوند همسایگی شده‌است.

پرن^۴ و همکاران (۲۰۰۴) در تحقیقی با عنوان همسایگی در زندگی آینده به بررسی روابط همسایگی و کشف سه شکل تماس و روابط همسایگی در زندگی آینده پرداخت. نتایج تحقیق آن‌ها نشان داد کسانی که دارای سرمایه اقتصادی - اجتماعی هستند، احتمال این که هم نسبت به یک همسایه التفات داشته باشند و هم این که التفات دریافت کنند، زیاد است. در زندگی آینده، مردان بیشتر از زنان احتمال دارد که گفت و گوی مکرر با همسایگان‌شان داشته باشند. در میان زنان، آن‌هایی که به تنهایی زندگی می‌کنند احتمال ارائه و دریافت مساعدت در روابط همسایگی افزایش می‌یابد، در حالی که مردان مجرد، زندگی مجردی آنان باعث کاهش تماس در کنش اجتماعی و شکل‌های مختلف همسایگی می‌شود.

بریج^۵ (۲۰۰۲) پژوهشی را با عنوان همسایگی و شبکه‌های اجتماعی انجام داد. هدف این بررسی مروری بر پژوهش‌های انجام شده در آمریکا و اروپا که بیانگر کاهش اهمیت همسایگی در شکل‌گیری شبکه‌های اجتماعی است، بوده‌است. نتایج این مطالعه نشان داد هنوز روابط همسایگی به لحاظ فراوانی تماس، روابط تفننی و کمک اضطراری اهمیت دارند اما این‌گونه روابط همسایگی پیوندهای ضعیفی هستند. پیوندهای همسایگی قوی اغلب زمانی شکل می‌گیرد که در آن‌ها ارتباطات بیرون از محله (نظیر ارتباطات خویشاوندی، روابط دوستی) ضعیف باشند.

1Nieuwenhuis,Völker,Flap

2 Brisson, Usher

3 Bonding Social Capital

4Perren

5 Bridge

مطالعات کمپل^۱ و لی^۲ (۱۹۹۲) در مطالعه ای بر روی ۶۹۰ بزرگسال در شهر تنس^۳ منطقه نشویل^۴ کشور آمریکا نشان داده‌اند که میان سالان و متاهلین از شبکه گسترده‌تری از همسایگی برخوردار هستند. و مدت اقامت و ثبات سکونت در یک مکان سبب افزایش روابط همسایگی شده‌است. مطالعه آن‌ها همچنین نشان داده‌است همسایگی برای زنان از اهمیت بیشتری نسبت به مردان برخوردار است چرا که زنان کمتر بیرون از خانه کار می‌کنند و وقت بیشتری را با همسایگان می‌گذرانند.

جمع بندی پیشینه تحقیق:

اغلب تحقیقات صورت گرفته داخلی، حوزه مورد مطالعه آن‌ها مربوط به کلان شهرهایی مثل تهران یا مشهد بوده است. مسائل مربوط به روند شهرنشینی در شهرهای کوچکتر، خصوصاً شهرهای شمالی ایران که بر اساس مقتضیات مکانی و استراتژیک، رشد مهاجرت از روستا به شهر و گسترش بی قواره شهرهای این مناطق صورت گرفته، بسیار کمتر مورد بررسی و کنکاش‌های جامعه شناختی قرار گرفته است. مطالعاتی که در زمینه روابط همسایگی در خارج از کشور انجام شده با توجه به زمینه‌های فرهنگی آن کشورها بیشتر بر تنوع قومی، نژادی، دینی و تاثیرات محله‌ای آن تاکید داشته‌اند. در پژوهش‌های خارج از کشور مساله سرمایه اجتماعی و کاهش سطح اعتماد افراد همسایه نسبت به هم از جمله متغیرهای مهم و تاثیر گذار در روابط همسایگی تلقی شده‌است. اما تحقیقات داخل عمدتاً بر روی پیامدهایی که روابط همسایگی بر احساس امنیت افراد و ترس و نگرانی‌های افراد داشته، متمرکز شده‌است.

ادبیات نظری:

نظریه‌هایی که به روابط همسایگی در زندگی مدرن شهری پرداخته‌اند را می‌توان به دو دسته تقسیم کرد. اول نظریات جامعه‌شناسان و متفکرین کلاسیک قرن ۱۹ میلادی جامعه‌شناسانی همانند زیمل^۵، تونیس^۶، دورکیم^۷ که توجه ویژه‌ای به مساله روابط اجتماعی در جامعه مدرن کرده‌اند که بعداً پایه‌های نظری ایده سرمایه اجتماعی بر مبنای آن ظهور و گسترش یافت که می‌توان برای تبیین و تحلیل روابط اجتماعی همسایگی، از آن بهره گرفت. دوم نظریات جامعه‌شناسان شهری، که

1 Campbell

2 Lee

3 Tennessee

4 Nashville

5 George Simmel

6 Ferdinand Tonnies

7 Emile Durkheim

به‌طور خاص، مسایل شهری مانند پیوندهای اجتماعی و روابط همسایگی در جامعه مدرن شهری را مورد مذاقه قرار داده‌اند.

نظریه‌های کلاسیک:

عمده نظریه‌های جامعه‌شناسان کلاسیک که نظریه‌های آن‌ها گاهی به نظریه "اجتماع از دست رفته"^۱ و دیدگاه جبرگرایی^۲ در مطالعات شهری نامیده می‌شود، بر سستی روابط اجتماعی تاکید دارند و با رویکردی منفی به شهرنشینی می‌نگرند. در میان جامعه‌شناسان کلاسیک نظر زیمل از اهمیت خاصی برخوردار است. زیمل از نخستین کسانی بود که به روابط اجتماعی در شهر مدرن پرداخت. زیمل در "کلان‌شهر و حیات ذهنی"^۳ به تحلیل روانی انسان‌ها و ارتباطات آن‌ها در شهرهای بزرگ و مدرن می‌پردازد. و تاکید بر ویژگی از خودبیگانگی^۴ محیط‌های شهری در تمام عرصه‌های زندگی از جمله روابط و تعاملات اجتماعی بین اعضاء خانواده و شهروندان می‌کند. به نظر او در شهر نوعی دلزدگی^۵ رواج دارد که ناشی از اقتصاد پولی و اشاعه تفکر حاصل از این پدیده در تمام عرصه‌های زندگی است و در واقع انسان‌ها در ارتباطات‌شان با یکدیگر نوعی بی تفاوتی و خونسردی یافت شده که در جوامع کوچکتر کمتر مشاهده می‌شود. این مسأله هم ناشی از وجود تقسیم کار تخصصی در شهرها انسان‌ها را وادار کرده که در برابر هر نقش خاصی که در موقعیت‌های مکانی و زمانی متفاوت روبرو می‌شوند ارتباطات خاصی برای ایفاء آن نقش ایفاء کنند. به‌نظر او چگونگی شهرنشینی از خود بیگانگی، انزوای ذهنی و بی‌اعتمادی ارتباطی انسان را افزایش می‌دهد. به نظر او تأثیراتی که متروپولیس‌ها بر ساختار زندگی اجتماعی شهرنشینان می‌گذارد عبارت از «۱. تحریکات عصبی ناشی از تغییر سریع محرک‌های بیرونی. ۲. نیاز به اتکاء به عقل و عقل‌گرایی، دقت و دقت‌شناسی. ۳. شی‌وارگی انسان‌ها به دلیل اقتصاد پولی و عقلانیت حاکم بر زندگی شهری. ۴. تعلقات جزئی و خاص و برخوردهای احتیاط آمیز. ۵. احساس تنهائی، انزوا و از خودبیگانگی ۶. ارزش‌زدایی از هنر و دیگر وجوه فرهنگ انسانی.» (شارع پور، ۱۳۹۱: ۱۲۲). به نظر زیمل عقلانیت حاکم بر زندگی شهری ارتباط همسایگان را تحت تأثیر خود قرار خواهد داد. محیط اجتماعی بسیار شلوغ شهر باعث می‌شود که برخی از تعاملات و ارتباطات با محیط اطرافش را شهرنشینان فراموش کنند و یا از آن غفلت نمایند و بیشتر روابط عقلانی وجه مسلط شود و ارتباط افراد با یکدیگر ناشی

- 1 Community lost
- 2 Determinism theory
- 3 Metropolis and Mental life
- 4 Alienation
- 5 Blase

از دقت و محاسبه‌گری شکل می‌گیرد، تعلق‌های جمعی پیش شهری یا سنتی خود در شهر آزاد شود و هویتی فردی اهمیت می‌یابد (فکوهی، ۱۳۸۳: ۱۷۷). تونیس هم بحث مفصلی در خصوص انتقال جامعه‌های بشری از جامعه ساده به جامعه پیچیده انجام داده‌است. او دو نوع روابط اجتماعی را از هم تفکیک کرد: گمین شافت، اجتماعی که در آن یکپارچگی اخلاقی ریشه‌دار صمیمیت و خویشاوندی دارای روابط بسته (تونیس، ۱۹۴۰: ۴۲) و گزل شافت روابط خویشاوندی ضعیف (بل و نیوبای^۱، ۱۹۷۱: ۲۵) عناصر و ویژگی اصلی آن است. با ظهور جامعه صنعتی نوع جدیدی از روابط اجتماعی شکل گرفت که پیوندهای سنتی اجتماع و فرهنگ را از هم گسسته شده‌است (تونیس، ۲۰۰۱: ۵۲). بسیاری از فضیلت‌ها و اخلاقیات مبتنی بر ارزش‌های سنتی بر اثر صنعتی شدن ناپدید شدند. بر اساس این دیدگاه کاهش روابط بین همسایگان، خویشاوندان یکی از ویژگی‌های اصلی جامعه مدرن است. استدلال‌های دورکیم را باید در بحث همبستگی‌های اجتماعی جست‌وجو کرد. در جامعه سنتی که تقسیم کار در مرحله ابتدایی است نوعی خاصی از انسجام اجتماعی برخوردار است که دورکیم آن را همبستگی مکانیکی^۲ می‌نامد. ولی در عصر جدید صورتی از انسجام که در متن تقسیم کار تمایز یافته بر روابط مبادله‌ای متکی است همبستگی ارگانیک را می‌سازد (گیدنز، ۱۳۶۳: ۱۹). میزان و نوع روابط همسایگی در شهر را باید در همبستگی ارگانیکی بررسی کرد. محیط شهری و فرآیند شهرنشینی در دیدگاه دورکیم یکی از بسترهایی هستند که به دلیل شدت گرفتن فرآیند تغییر اجتماعی، سبب فراهم شدن موقعیت برای پدیده "بی‌هنجاری" می‌شوند. ناتوانی انطباق با تغییر، به صورت خروج از دایره آگاهی وجدان جمعی و از دست دادن همبستگی‌های اجتماعی (فکوهی، ۱۳۸۳: ۱۷۸) از جمله کاهش روابط همسایگی خود را نشان می‌دهد.

در مقابل این دیدگاه نظریه اجتماع حفظ شده^۳ و یا نظریه ترکیب‌گرایان قرار دارد. ترکیب‌گرایانی مانند اسکار لوفیس، دیوید هاروی و مانوئل کاستلز معتقدند تفاوت‌های بین زندگی شهری به عواملی غیر از عوامل اکولوژیکی مثل ویژگی‌های فردی افراد است که این تغییرات را موجب می‌گردد، به نظر آن‌ها تفاوت‌چندانی بین شهر و روستا وجود ندارد و اگر عوامل اکولوژیکی پیامدی هم داشته باشد، بیشتر ناشی از نحوه تأثیر آن بر موقعیت اقتصادی، ویژگی‌های فرهنگی، منزلت خانوادگی و وضعیت تأهل افراد شهرنشین است.

1 Bell and Newby
2 Mechanical Solidarity
3 Community saved

نظریه سرمایه اجتماعی:

مجموعه‌ی از دغدغه جامعه‌شناسان کلاسیک در خصوص اهمیت کیفیت روابط اجتماعی سبب توجه نسل بعدی متفکران به ایده سرمایه اجتماعی گردید.

لیدا جادسون هنیفن^۱ (۱۸۷۹-۱۹۳۲) بنیان‌گذار سرمایه اجتماعی، آن را چیزی ملموس و قابل مشاهده در حسن نیت، رفاقت، همدردی و معاشرت اجتماعی در بین افراد و خانواده‌ها که سازنده واحد اجتماعی هستند تعریف می‌کند. اگر کسی با همسایه‌اش و همسایه‌اش با همسایگان دیگر تماس داشته باشند حجمی از سرمایه اجتماعی انباشته خواهد شد که ممکن است بلافاصله نیازهای اجتماعی هم فرد و هم جامعه را برآورده سازد و شاید حامل ظرفیت بالقوه‌ای باشد که برای بهبود اساسی شرایط زندگی کل اجتماعی کفایت کند (هنیفن، ۱۹۱۶: ۱۳۱-۱۳۰). بعدها نظریه پردازانی مثل پاتنام تمام ویژگی‌های اجتماعی نهادها و سازمان‌ها از قبیل اعتماد، هنجارها و شبکه‌های اجتماعی را سرمایه اجتماعی نامیدند.

به نظر پاتنام اعتماد، تقویت همکاری و همکاری، تقویت اعتماد را به دنبال دارد و هر دو از هم تأثیر می‌پذیرند. هر چه سطح اعتماد در جامعه‌ای بالاتر باشد احتمال همکاری بیشتر خواهد بود. پاتنام اعتماد را ناشی از دو منبع هنجارهای معامله‌ای متقابل و شبکه‌های مشارکت مدنی می‌داند. به نظر پاتنام هنجارهای معامله متقابل شبکه‌های مشارکت مدنی و همکاری موفقیت‌آمیز متقابل همدیگر را تقویت می‌کنند. وجود نهادهای همکاری جویانه کارآمد مستلزم مهارت‌ها و اعتماد بین اشخاص است. (پاتنام، ۲۰۰۰). پاتنام تمام ویژگی‌های اجتماعی نهادها و سازمان‌ها از قبیل اعتماد، هنجارها و شبکه‌های اجتماعی را سرمایه اجتماعی می‌نامد. ایشان معتقدند سرمایه اجتماعی اغلب محصول جانبی دیگر فعالیت‌های اجتماعی است. این سرمایه به طور معمول در پیوندها، هنجارها و اعتماد تشکیل می‌شود و از یک شرایط اجتماعی به شرایط دیگر انتقال‌پذیر است (پاتنام، ۱۹۹۳). متفکرین دیگر همانند کلمن، فوکویاما هم به برخی دیگر از ابعاد سرمایه اجتماعی اشاره می‌کنند، اما تقریباً همه آن‌ها به حیاتی بودن روابط اجتماعی و اهمیت پیوندهای اجتماعی در سرمایه اجتماعی تاکید می‌ورزند (شارع پور، ۱۳۸۵: ۱۰).

پاکستون^۲ (۱۹۹۹) سرمایه اجتماعی را به دو جزء تقسیم می‌کند:

الف) پیوند عینی بین افراد؛ این مولفه حکایت از آن دارد که افراد در فضای اجتماعی با یکدیگر پیوند دارند. این پیوندها از دو نوع می‌تواند باشد: ۱- افراد می‌توانند به شیوه غیررسمی از طریق انتخاب دوستی‌ها و انواع پیوندهای شبکه‌ای با یکدیگر در ارتباط باشند. ۲- جدا از پیوندهای

1 Lyda Judson Hanifan

2 Paxton

غیررسمی با دیگران، فرد می‌تواند از طریق عضویت رسمی در انجمن‌ها و گروه‌های داوطلبانه با دیگران در ارتباط باشد. پیوندهای رسمی و شبکه‌های غیررسمی برحسب پیوند بین افراد تعریف می‌شود، ولی ادامه حیات پیوندهای رسمی فراتر از شبکه اجتماعی درونی است. (ب) پیوند ذهنی؛ پیوندهای بین افراد می‌بایست دارای ماهیت متقابل، مبتنی بر اعتماد و دارای هیجانات مثبت باشد. اعتماد به این معناست که افراد از موفقیت‌های گروهی یا نهادی برای منافع خود بهره‌برداری نمی‌نمایند (موسوی، ۱۳۸۶: ۷۲-۷۴).

نظریه‌های جامعه‌شناسان شهری:

یکی از نظریه‌های حوزه مطالعات شهری نظریه‌های مربوط به بوم‌شناسی است. یکی از جامعه‌شناسان مهمی که سهم زیادی در مطالعات جامعه‌شناسی شهری دارد رابرت ازرا پارک^۱ است. پارک معتقد بود بخش اعظم تغییر روابط اجتماعی و تغییرات فرهنگی جامعه با تغییرات فضایی شهر مرتبط است.

تصویر پارک از شهر دارای سه جنبه بود: اول این‌که، شهر مدرن دارای ساختار تجاری^۲ است و علت وجودی آن، بازار است. به نظر او شهر مدرن دارای تقسیم کار پیچیده و رقابت صنعتی است و سلطه بازار به فرسایش تدریجی شیوه زندگی سنتی منجر می‌شود.

دوم این‌که، ویژگی دیگر شهر مدرن وجود ساختارهای رسمی^۳ است که بهترین نمونه آن دیوان‌سالاری‌های بزرگ، مثل پلیس و دادگاه است. به اعتقاد پارک، این ساختارهای رسمی به تدریج جای‌گزین شیوه‌های غیر رسمی تنظیم زندگی روزمره (تعاملات همسایگی) خواهد شد و سیاست نیز روز به روز شکل رسمی‌تری خواهد گرفت. با توجه به این‌که او قبلاً روزنامه نگار بود، قطعاً به تاثیر رسانه‌ها در زندگی شهری بسیار اهمیت می‌داد. در روستاها انتقال اطلاعات از طریق روابط چهره به چهره و کلامی صورت می‌گیرد، ولی در شهر مردم مجبورند به رسانه‌های جمعی غیرشخصی اتکا کنند.

سومین جنبه تصور پارک از شهر، تاکید او بر جنبه‌های روانی - اجتماعی زندگی شهر است. به اعتقاد او، زندگی در شهر سبب می‌شود تا انسان‌ها عقلانی‌تر شده^۴ و کمتر احساس و عاطفی^۵ شوند. احساسات جای خود را به حسابگری و جست‌وجوی منفعت فردی می‌دهد. به نظر پارک به دنبال

1 Robert Ezra Park

2 Commercial structure

3 Formal social structures

4 More rational

5 Less sentimental

فرسایش پیوندهای احساساتی در شهر، نوع جدیدی از پیوندهای اجتماعی پدید می‌آید که مبتنی بر منافع است. پیوندهای مبتنی بر شباهت (مثل دورکیم همبستگی مکانیکی) جای خود را به پیوندهای مبتنی بر به هم وابستگی (همبستگی ارگانیکی) می‌دهد (شارع پور، ۱۳۹۱: ۱۳۸ و ۱۳۹). از جمله جامعه‌شناسان شهر دیگر می‌توان به لوئیس ورت^۱ که شاگرد پارک بود اشاره کرد. استدلال اساسی ورت این بود که ویژگی زندگی شهری، انزوا و بی‌سازمانی اجتماعی است؛ بدین علت که همه شهرها، بزرگ، متراکم و ناهمگونند (ساج و وارد، ۱۳۸۰: ۱۳۷). از نظر ورت زندگی شهری هویت‌های اجتماعی قدرتمند را نابود کرد. ورت در ارائه این استدلال از نویسندگان اولیه جامعه‌شناسی الهام گرفت که جوامع را از روابط و شبکه‌های اجتماعی پاره پاره متمایز می‌ساختند. ورت به شهرنشینی به عنوان شکلی از زندگی اجتماعی چه هست؟ توجه کرده تا به تمایز درونی شهرها، که ورت در آن الگویی را برای شکل‌گیری شخصیت شهری مطرح کرد (گیدنز، ۱۳۷۳: ۶۰۶).

لوئیس ورت سه فرضیه را بیان می‌کند که قضیه‌های دیگر از آن اشتقاق پیدا می‌کنند: اندازه، تراکم^۲ و ناهمگونی^۳، این سه مفهوم خصایص اصلی شهر در نظر گرفته می‌شوند. ورت یادآور می‌شود که در شهرها تعداد زیادی از مردم در مجاورت یکدیگر زندگی می‌کنند، بی‌آن که اکثر افراد یکدیگر را شخصاً بشناسند. بیشتر تماس‌ها بین ساکنان شهر، زودگذر و جزئی بوده و بیشتر وسیله‌ای برای هدف‌های دیگر هستند تا این که به خودی خود رضایتبخش باشند. کنش‌های متقابل با کارمندان فروش در فروشگاه‌ها، تحویل‌داران بانک‌ها، مسافران یا بازرسان بلیط در قطارها، برخوردهایی گذرا هستند که وارد شدن در آن‌ها نه به خاطر خود خود آن‌ها بلکه به عنوان وسیله‌ای برای هدف‌های دیگر است.

بر اساس ترکیبی از نظریه‌های مطرح شده به‌خصوص نظریه سرمایه اجتماعی، این پژوهش تلاش دارد تا تاثیر سرمایه اجتماعی ذهنی (اعتماد اجتماعی)، حمایت اجتماعی، احساس امنیت اجتماعی و دین‌داری را بر سرمایه اجتماعی عینی یعنی میزان روابط همسایگی را مورد بررسی قرار دهد.

فرضیات تحقیق:

بین نوع منزل (ویلايي، آپارتمانی) مسکونی و میزان روابط همسایگی رابطه معناداری وجود دارد. بین نوع تملک منزل (مالک یا مستاجر بودن و...) و میزان روابط همسایگی رابطه معناداری وجود دارد.

-
- 1 Louis Wirth
 - 2 Size
 - 3 Density
 - 4 Heterogeneity

اعتماد اجتماعی بین فردی بر روابط همسایگی تاثیر دارد.
حمایت اجتماعی بر روابط همسایگی تاثیر دارد.
احساس امنیت اجتماعی بر روابط همسایگی تاثیر دارد.
دینداری بر روابط همسایگی تاثیر دارد.
سال‌های سکونت در یک محله بر روابط همسایگی تاثیر دارد.

روش تحقیق:

روش این پژوهش پیمایشی^۱ است و جامعه آماری تحقیق حاضر را کلیه خانوارهای ساکن بابل که در سال ۹۲ الی ۹۳ ساکن این شهر می‌باشند، تشکیل می‌دهد. بر طبق سرشمار سال ۱۳۹۰ تعداد خانوار آن بالغ بر ۷۹۸۳۷ خانوار می‌باشند (مرکز آمار ایران). بر اساس فرمول کوکران حجم نمونه این پژوهش ۴۰۰ برآورد گردید. شیوه نمونه‌گیری این تحقیق نمونه‌گیری خوشه‌ای چند مرحله‌ای می‌باشد. ابتدا از بین ۸۰ محله شهر بابل، تعداد ۸ محله به نام‌های وک محله، درویش خیل، بندرکلا، مهدی آباد، هفت تن، کمانگرکلا، سید ذکریا و موزیرج به صورت تصادفی ساده انتخاب شدند. سپس لیستی از مناطق مسکونی محله‌های هشت گانه انتخاب شده تهیه گردید و سپس بلوکی در هر محله به صورت تصادفی ساده انتخاب شد و در نهایت در هر بلوک انتخاب شده ۵۰ خانوار به صورت تصادفی منظم براساس لیست انتخاب شدند. سپس پرسش‌نامه توسط زن و یا مرد خانوار تکمیل گردید.

بررسی پایایی^۲:

آلفای کرونباخ

این آزمون از طریق برنامه نرم افزاری SPSS انجام شد که نتایج آن در جدول زیر آورده شده است.

جدول ۱: مقادیر آلفای کرونباخ برای متغیرهای تحقیق

متغیر	تعداد گویه	میزان آلفای کرونباخ
روابط همسایگی	۱۶	۰٫۹۰
اعتماد بین فردی	۷	۰٫۷۷
حمایت اجتماعی	۲۲	۰٫۸۷
احساس امنیت اجتماعی	۸	۰٫۶۷
دینداری	۱۸	۰٫۸۷

1 Survey

2 Reliability

جدول نشان می‌دهد که مقدار محاسبه شده ضریب آلفای کرونباخ برای گویه‌های روابط همسایگی به میزان ۰/۹۰ می‌باشد. این ضریب تفسیرش این است که ابزار اندازه‌گیری ساخته شده برای متغیرهای تحقیق دارای پایایی است.

بررسی روایی (اعتبار):^۱

علاوه بر این که پرسش‌نامه این تحقیق توسط استاد راهنما و مشاور مورد بازبینی قرار گرفت توسط هفت نفر از اساتید دیگر جامعه‌شناسی مورد بررسی قرار گرفت و نظرات اصلاحی آن در این پرسش‌نامه درج گردید و این پرسش‌نامه در مجموع دارای اعتبار محتوای گردید زیرا اعتبار محتوایی یک آزمون معمولاً توسط افرادی متخصص در موضوع مورد مطالعه تعیین می‌شود. از این رو اعتبار محتوا به قضاوت داوران بستگی دارد.

یافته‌های تحقیق:

در این تحقیق تقریباً ۴۳ درصد از پاسخ‌گویان مرد و ۵۸ درصد آنان را زنان تشکیل می‌دهند، گروه سنی ۲۵ - ۳۴ سال تقریباً ۳۳ درصد بیشترین تعداد پاسخ‌گویان را تشکیل می‌دهند، همچنین حدود ۷۰ درصد پاسخ‌گویان متأهل و ۲۶ درصد از پاسخ‌گویان مجرد و بقیه موارد در مجموع کمتر از ۳ درصد هستند. بیشترین تعداد اعضای خانواده، خانواده‌های ۴ نفره با ۳۳ درصد و کمترین آن مربوط به خانواده‌های ۸ نفره با ۲ درصد می‌باشد. در زمینه تحصیلات افراد دارای مدرک دیپلم تقریباً ۳۷ درصد پاسخ‌گویان را تشکیل داده و ۳۳ درصد دیگر آن را افرادی با سطح تحصیلات لیسانس تشکیل دادند و بقیه آن شامل سطح تحصیلات دیگر بود. بیشترین سال‌های سکونت مربوط به افرادی است که ۱۰ سال و کمتر از ۱۰ سال با ۴۲ درصد و کمترین آن مربوط به خانواده‌هایی با سال‌های سکونت ۴۱ تا ۵۰ سال با ۱ درصد می‌باشد. همچنین ساکنان با منزل آپارتمانی ۵۳ درصد و ساکنان با منزل ویلایی ۴۷ درصد می‌باشد. همچنین مالکان ۷۱ درصد از نمونه را تشکیل داده و مستأجران ۱۷ درصد افراد نمونه را تشکیل دادند. افراد طبقه متوسط ۵۳ درصد از نمونه را به خود اختصاص داده که این مورد نشان می‌دهد که بیش از نیمی از مردم جامعه نمونه سطح زندگی خود را در حد متوسط ارزیابی کرده و کمترین آن مربوط به طبقه پایین با ۳ درصد می‌باشد. همچنین ۵۳ درصد از مردم سطح زندگی در محله خود را متوسط و ۳۲ درصد از مردم سطح زندگی در محله خود را متوسط رو به بالا و ۵ درصد از مردم سطح زندگی در

1 Validity

محلّه خود را بالا و ۱۰ درصد از مردم سطح زندگی در محلّه خود را پایین و متوسط رو به پایین می‌دانند.

جدول ۲: توزیع فراوانی جمعیت مورد مطالعه بر حسب متغیر روابط همسایگی

میانگین از ۵	خیلی زیاد	زیاد	تاحدودی	کم	خیلی کم	سوالات
	درصد	درصد	درصد	درصد	درصد	
۳,۲	۱۳,۷	۲۱,۹	۴۷,۶	۸,۴	۸,۴	تا چه حد همسایگان خود را می‌شناسید؟
۲,۴	۲,۳	۱۲,۵	۳۶,۱	۲۴,۳	۸,۲۴	تا چه حد با همسایگانتان رفت و آمد فردی (پاسخگو تنها) دارید؟
۲,۹	۱۱,۷	۲۱,۴	۳۱,۶	۲۰,۷	۱۴,۵	زمانی که همسایه تان بیمار شد تا چه حد امکان دارد به ملاقات وی بروید؟
۲,۱	۱,۳	۸,۶	۲۷,۳	۲۴,۹	۳۷,۹	تا چه حد با همسایگانتان رفت و آمد خانوادگی دارید؟
۳,۷	۲۹,۵	۳۴,۴	۲۵,۶	۵,۹	۴,۷	اگر همسایه تان از شما وسیله ای بخواهد تا چه حد امکان دارد به وی قرض دهید؟
۲,۹	۱۱,۵	۲۲,۸	۳۴,۸	۱۴,۳	۱۶,۶	تا چه حد در مهمانی که همسایه تان ترتیب داده شرکت می‌کنید؟
۲,۹	۱۰,۰	۱۶,۲	۴۴,۴	۱۳,۶	۱۵,۹	تا چه حد به همسایه پول قرض می‌دهید؟
۲,۳	۵,۹	۱۲,۶	۲۴,۹	۲۴,۹	۳۱,۶	تا چه حد با همسایه خود در زمینه های مختلف درد و دل می‌کنید؟
۲,۸	۸,۸	۲۲,۰	۳۵,۸	۱۴,۵	۱۸,۹	تا چه حد احساس دوستی و خودی بودن با همسایه خود دارید؟
۳,۱	۱۱,۳	۲۳,۳	۴۵,۱	۱۱,۸	۸,۵	تا چه حد حاضر هستید وقت خود را صرف کمک به همسایگان کنید؟
۳,۳	۱۹,۱	۲۶,۸	۳۰,۹	۱۲,۸	۱۰,۵	تا چه میزان مردم محلّه شما را می‌شناسند؟
۲,۶	۷,۹	۱۷,۶	۳۲,۴	۱۷,۹	۲۴,۲	تا چه اندازه در مناسبت‌های مختلف (اعیاد و...) به دیدار همسایگان می‌روید؟
۲,۵	۵,۹	۱۱,۳	۳۶,۱	۲۱,۱	۲۵,۵	رفت و آمد با همسایگان در یک ماه اخیر
۲,۶	۵,۴	۱۴,۹	۳۷,۱	۲۱,۱	۲۱,۴	ملاقات با همسایگان در یک ماه اخیر
۱,۸	۲,۶	۴,۹	۱۸,۹	۲۰,۷	۵۲,۸	رفتن به پارک با همسایگان در یک ماه اخیر
۱,۵	۰,۵	۲,۱	۱۳,۲	۱۹,۴	۶۴,۹	رفتن به مسافرت با همسایگان در یک ماه اخیر

جدول ۲ نشان می‌دهد که ۴۷/۶ درصد (۱۸۷ نفر) تا حدی همسایه خود را می‌شناسند و ۳۷/۹ درصد (۱۴۶ نفر) خیلی کم با همسایه خود رفت و آمد خانوادگی به همسایه داشته ۶۳/۹ درصد (۲۴۷ نفر) زیاد و خیلی زیاد اگر همسایه وسیله‌ای از آن‌ها درخواست کنند به آن‌ها قرض می‌دهند. و ۴۴/۴ درصد (۱۷۳ نفر) تا حدی به همسایه خود پول قرض می‌دهند. ۴۵/۹ درصد (۱۸۰ نفر) زیاد و خیلی زیاد مردم محله خود را می‌شناسند ۴۶/۶ درصد (۱۸۱ نفر) در یک ماه اخیر کم و خیلی کم با همسایه خود رفت و آمد داشته و ۵۲/۸ درصد (۲۰۴ نفر) در یک ماه اخیر خیلی کم با همسایه خود به پارک رفته و ۶۴/۹ درصد (۲۵۱ نفر) خیلی کم با همسایه خود در یک ماه اخیر با همسایه خود به مسافرت رفته‌اند.

جدول ۳: توزیع فراوانی جمعیت مورد مطالعه بر حسب متغیر اعتماد بین فردی

سوالات	خیلی کم	کم	تاحدودی	زیاد	خیلی زیاد	میانگین
						از ۵
	درصد	درصد	درصد	درصد	درصد	درصد
میزان اعتماد در روابط با اعضای خانواده	۱،۰	۰،۳	۵،۹	۱۹،۹	۷۲،۹	۴،۶
میزان اعتماد در روابط با اقوام نزدیک	۳،۸	۳،۸	۳۵،۱	۳۹،۰	۱۸،۲	۳،۶
میزان اعتماد در روابط با اقوام دور	۲۵،۱	۲۳،۸	۳۷،۲	۱۰،۰	۳،۸	۲،۴
میزان اعتماد در روابط با دوستان نزدیک	۶،۷	۹،۰	۳۷،۰	۳۰،۳	۱۷،۰	۳،۴
میزان اعتماد در روابط با دوستان دور	۳۱،۷	۲۹،۵	۳۰،۳	۵،۹	۳،۳	۲،۲
میزان اعتماد در روابط با همسایگان	۲۰،۴	۱۹،۶	۴۳،۰	۱۱،۳	۵،۷	۲،۶
میزان اعتماد در روابط با افراد محل	۳۹،۳	۲۱،۶	۳۰،۱	۴،۹	۴،۱	۲،۱

بر اساس جدول ۳ میزان اعتماد به خانواده بالاترین اعتماد را با ۷۲/۹ درصد (۲۸۵ نفر) بالاترین اعتماد را در بین سوالات مربوط به متغیر اعتماد دارد و ۳۹/۳ درصد (۱۵۳ نفر) خیلی کم در زمینه میزان اعتماد به افراد محل اعتماد دارند. همچنین ۴۰/۰ درصد (۲۴۳ نفر) کم و خیلی کم به همسایگان خود اعتماد داشته و در مقابل ۱۷/۰ درصد (۶۶ نفر) زیاد و خیلی زیاد به همسایگان خود اعتماد دارند. همچنین ۶۰/۹ درصد (۲۳۷ نفر) کم و خیلی کم نسبت به افراد محل خود اعتماد داشته و ۹/۰ درصد (۳۵ نفر) زیاد و خیلی زیاد به مردم محله خود اعتماد دارند.

جدول ۴: توزیع فراوانی جمعیت مورد مطالعه بر حسب متغیر حمایت اجتماعی

میانگین از ۵	خیلی زیاد	زیاد	تاحدودی	کم	خیلی کم	سوالات
	درصد	درصد	درصد	درصد	درصد	
۳,۹	۳۹,۴	۲۹,۸	۱۸,۸	۶,۱	۵,۹	وقتی دچار غم و ناراحتی می‌شوید تا چه حد آن را با خانواده خود در میان می‌گذارید؟
۴,۴	۶۴,۳	۲۲,۴	۹,۹	۱,۸	۱,۵	تا چه اندازه خانواده را حامی خود می‌دانید؟
۴,۰۴	۴۴,۴	۲۹,۲	۱۷,۸	۴,۱	۴,۶	تا چه حد با خانواده خود درد و دل انجام می‌دهید؟
۴,۵	۶۹,۳	۲۰,۶	۸,۴	۰,۵	۱,۳	تا چه حد حاضر هستید وقت خود را صرف کمک به خانواده کنید؟
۴,۲	۵۲,۳	۳۰,۲	۱۱,۲	۳,۶	۲,۸	در مواقع بحران تا چه حد روی کمک خانواده خود حساب باز می‌کنید؟
۴,۲	۴۰,۳	۴۱,۸	۱۵,۸	۱,۸	۰,۳	رفتارتان تا چه حد در ذهن خانواده خوب ارزشیابی می‌شود؟
۴,۰	۳۴,۲	۴۱,۳	۲۰,۲	۲,۳	۲,۰	تا چه اندازه از طرف خانواده مورد تحسین واقع می‌شوید؟
۴,۲	۴۳,۷	۴۰,۲	۱۲,۵	۲,۰	۱,۵	تا چه حد برای تصمیمات شما در خانواده ارزش قائل هستند؟
۴,۱	۴۱,۷	۳۶,۹	۱۸,۱	۲,۵	۰,۸	وقتی در موقعیت‌های دشوار هستید به چه میزان با همفکری خانواده خود می‌توانید مشکلات را از بین ببرید؟
۳,۸	۳۰,۷	۳۶,۵	۲۵,۶	۵,۶	۱,۵	تا چه حد اخبار و اطلاعات گوناگون را از خانواده خود دریافت می‌کنید؟
۳,۶	۲۴,۴	۳۲,۸	۳۰,۳	۶,۹	۵,۶	تا چه حد از طریق خانواده با دیگران ارتباط (رفت و آمد) دارید؟
۳,۱	۱۵,۵	۲۱,۴	۳۷,۷	۱۴,۰	۱۱,۵	وقتی دچار غم و ناراحتی می‌شوید تا چه حد آن را با دوستان در میان می‌گذارید؟
۳,۶	۲۱,۶	۳۴,۱	۳۵,۱	۵,۶	۳,۶	وقتی در کنار دوستان هستید تا چه حد احساس آرامش به شما دست می‌دهد؟
۳,۱	۱۴,۵	۲۱,۷	۴۱,۱	۱۴,۰	۸,۷	تا چه حد با دوستان درد و دل انجام می‌دهید؟

۳,۵	۱۷,۲	۳۵,۴	۳۸,۱	۵,۳	۴,۰	تا چه حد حاضر هستید وقت خود را صرف کمک به دوستان کنید؟
۲,۹	۱۰,۱	۱۸,۳	۴۱,۸	۱۵,۲	۱۴,۷	در موقع نیاز مادی تا چه حد می‌توانید روی کمک دوستان خود حساب باز کنید؟
۳,۶	۱۷,۹	۳۸,۷	۳۲,۶	۶,۹	۳,۸	تا چه اندازه در زندگی خودتان، دوستانی داشتید که آن‌ها شما را مهم تلقی می‌کردند؟
۳,۳	۱۲,۷	۲۹,۳	۴۲,۰	۱۰,۴	۵,۶	به چه میزان دوستانی داشتید که در موقعیت‌های ضروری شما را راهنمایی می‌کنند؟
۳,۲	۱۰,۷	۳۱,۶	۳۶,۷	۱۳,۸	۷,۱	تا چه حد دوستانی داشتید که برای جلوگیری از اشتباهات احتمالی به شما کمک کنند؟
۳,۰	۱۱,۱	۲۲,۲	۴۰,۷	۱۴,۴	۱۱,۶	چقدر با دوستان خود مشکلاتتان را در میان می‌گذارید؟
۲,۷	۶,۴	۲۰,۲	۳۵,۰	۱۷,۴	۲۱,۰	تا چه حد از طریق آشنایان خود مشکلات اداری خود را حل می‌کنید؟
۲,۹	۷,۴	۲۱,۲	۴۱,۴	۱۹,۲	۱۰,۷	تا چه حد آشنایانتان سعی در بر طرف کردن مشکلات شما دارند؟

بر اساس جدول شماره ۴، ۶۴/۳ درصد (۲۵۲ نفر) خانواده خود را حامی خود دانسته و ۴۴/۴ درصد (۱۷۵ نفر) با خانواده خود درد دل انجام داده در مقابل ۴۱/۱ درصد (۱۶۱ نفر) تا حدودی با دوستان خود درد دل انجام می‌دهند و ۶۷/۲ درصد (۲۶۵ نفر) اخبار و اطلاعات گوناگون را از خانواده خود کسب کرده و ۳۵/۱ درصد (۱۳۸ نفر) در کنار دوستان خود وقتی قرار می‌گیرند احساس آرامش به آنان دست می‌دهد.

متغیر احساس امنیت اجتماعی: گاه‌علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

بر اساس جدول ۵ ۵۸ درصد (۲۲۶ نفر) زیاد و خیلی زیاد از تردد کودکان و زنان به تنهایی خصوصاً در شب در منطقه زندگی خود احساس امنیت داشته و ۶۹/۳ درصد (۲۷۱ نفر) زیاد و خیلی زیاد به طور کلی در منطقه زندگی خود احساس امنیت جانی دارند همچنین ۴۲/۳ درصد (۱۶۵)

نفر) کم و خیلی کم احساس امنیت می کنند که اگر منزل خود را ترک کنند و به مسافرت بروند منزلشان مورد سرقت واقع می شود.

جدول ۵: توزیع فراوانی جمعیت مورد مطالعه بر حسب متغیر احساس امنیت اجتماعی

میانگین از ۵	خیلی زیاد	زیاد	تاحدودی	کم	خیلی کم	سوالات
	درصد	درصد	درصد	درصد	درصد	
۳,۶	۲۳,۶	۳۴,۴	۲۸,۷	۷,۴	۵,۹	به چه میزان تردد کودکان و زنان به تنهایی خصوصاً در شب در منطقه زندگی شما با امنیت صورت می گیرد؟
۳,۶	۲۷,۰	۲۹,۸	۲۹,۶	۷,۴	۶,۱	چقدر خیالتان از قدم زدن در هنگام شب در محله تان راحت است؟
۳,۴	۲۰,۴	۳۱,۹	۲۸,۸	۱۱,۲	۷,۷	به چه میزان در محله شما در یک مسیر خلوت و به تنهایی و با احساس امنیت می توان راه رفت؟
۳,۸	۲۹,۹	۳۹,۴	۲۱,۷	۴,۹	۴,۱	به طور کلی در منطقه زندگی خود چقدر احساس امنیت جانی می کنید؟
۳,۲	۲۰,۰	۲۰,۸	۳۵,۱	۱۲,۶	۱۱,۵	تا چه حد از به همراه داشتن پول نقد به مقدار زیاد همراه خودتان احساس ترس می کنید؟
۳,۴	۲۰,۷	۳۰,۲	۲۹,۷	۱۰,۹	۸,۵	اگر ماشین دارید، تا چه حد از پارک کردن ماشین در خیابان محله به مدت طولانی احساس امنیت می کنید؟
۲,۸	۱۳,۸	۱۴,۶	۲۹,۲	۲۲,۳	۲۰,۰	تا چه حد احساس می کنید اگر خانه خود را ترک کرده و به مسافرت بروید منزلتان مورد سرقت واقع گردد؟
۳,۰	۱۸,۹	۱۷,۶	۲۹,۷	۱۸,۲	۱۵,۶	تا چه اندازه از به سرقت رفتن اموالتان احساس ترس دارید؟

اطلاعات جدول ۶ نشان می دهد که ۹۳/۶ درصد (۳۶۶ نفر) کاملاً به خدای یکتا اعتقاد داشته و ۸۳/۴ درصد (۳۲۶ نفر) کاملاً موافق و اعتقاد به بهشت و جهنم داشته و ۸۵/۴ درصد (۳۳۴ نفر) کاملاً موافقتند که پیامبران اولوالعزم برای هدایت بشر از سوی خدا فرستاده شدند. ۴۵/۹ درصد (۱۷۸ نفر) دستورات دینی را نسبت به مردم رعایت می کنند. ۵۷/۱ درصد (۲۲۲ نفر) همیشه نماز خوانده در مقابل ۶/۹ درصد (۲۷ نفر) اصلاً نماز نمی خوانند. ۴۲/۱ درصد (۹۳ نفر) زیاد اعمال نامناسب مردم را نسبت به خود مورد بخشش و عفو قرار داده و ۸۹/۲ درصد (۳۴۸ نفر) اغلب اوقات و همیشه نسبت به افراد جامعه اصول اخلاقی را رعایت می کنند.

متغیر دینداری:

جدول ۶: توزیع فراوانی جمعیت مورد مطالعه بر حسب متغیر دین‌داری

میانگین از ۵	کاملاً موافق	موافق	بی نظر	مخالف	کاملاً مخالف	سوالات
	درصد	درصد	درصد	درصد	درصد	
۴,۹	۹۳,۶	۴,۹	۱,۳	۰	۰,۳	من به خدای یکتا اعتقاد کامل دارم
۴,۷	۸۳,۴	۹,۲	۴,۶	۰,۸	۲,۰	من به بهشت و جهنم اعتقاد کامل دارم
۴,۷	۸۵,۴	۷,۹	۴,۹	۰,۳	۱,۵	من معتقدم پیامبران اولوالعزم مثل نوح، ابراهیم و... محمد فرستادگان خدا برای هدایت بشر هستند
۴,۷	۸۷,۵	۶,۱	۴,۶	۰,۸	۱,۰	قرآن کلام خداست و هر چه می گوید حقیقت محض است
۴,۷	۸۳,۸	۷,۹	۵,۹	۰,۳	۲,۱	به معاد و روز قیامت اعتقاد کامل دارم
۳,۹	۴۵,۹	۲۴,۴	۱۷,۷	۵,۹	۶,۲	دوستانم به من در نزدیک شدن به خدا کمک کرده اند
۴,۳	۵۵,۳	۲۹,۸	۱۰,۳	۱,۸	۲,۸	در صورت کمک به مردم در مواقع نیاز احساس می کنم که آخرت خود را ساخته ام
۴,۱	۴۹,۰	۲۹,۵	۱۳,۳	۴,۱	۴,۱	ارتباط خوب و مناسب با مردم باعث می شود خود را دیندارتر احساس کنم
۴,۲	۴۵,۹	۳۵,۳	۱۵,۵	۰,۸	۲,۶	دستورات دینی را در رابطه با مردم رعایت می کنم
۳,۳	۱۵,۹	۲۶,۳	۳۸,۴	۱۴,۳	۵,۱	من گاهی نذر می کنم
۴,۱	۵۷,۱	۱۹,۰	۱۰,۰	۶,۹	۶,۹	من نماز می خوانم
۳,۹	۵۵,۴	۱۷,۰	۱۰,۱	۶,۷	۱۰,۸	روزه می گیرم
۲,۵	۸,۱	۱۴,۱	۲۶,۴	۲۶,۹	۲۴,۵	در کارها استخاره می کنم
۳,۹	۳۶,۰	۳۵,۲	۱۹,۹	۷,۳	۱,۶	در مراسم عزاداری شرکت می کنم
۴,۴	۶۹,۷	۱۵,۴	۸,۵	۴,۱	۲,۳	در مراسم تاسوعا و عاشورا شرکت می کنم
۳,۴	۱۴,۵	۳۴,۲	۳۲,۶	۱۴,۲	۴,۴	به زیارت اماکن متبرکه می روم
۳,۸	۲۴,۰	۴۲,۱	۲۶,۶	۵,۴	۱,۸	دیگران را عفو و بخشش می کنم
۴,۲	۳۶,۸	۴۸,۸	۱۲,۶	۱,۳	۰,۵	من انسان راستگویی هستم
۴,۳	۴۳,۳	۴۵,۹	۸,۷	۲,۱	۰	نسبت به افراد جامعه رعایت اصول اخلاقی را می کنم

تجزیه و تحلیل استنباطی داده ها

در بخش قبل متغیرهای مستقل و وابسته تحقیق به صورت جداگانه مورد توصیف و تحلیل قرار گرفت. اما در این بخش فرضیه‌های تحقیق مورد آزمون قرار خواهد گرفت. در حقیقت در این جا متغیرهای مستقل و وابسته به صورت دو به دو در ارتباط با یکدیگر قرار خواهند گرفت و تأثیرگذاری و یا عدم تأثیرگذاری آن‌ها مورد آزمون قرار می‌گیرد.

فرضیه ۱: بین زنان و مردان از لحاظ میانگین روابط همسایگی تفاوت معنی داری وجود دارد.

جدول ۷: میزان میانگین روابط همسایگی بین مردان و زنان

جنسیت	روابط همسایگی	فراوانی	میانگین میزان روابط همسایگی	انحراف معیار
مرد	۱۴۳	۴۲,۳۶	۱۱,۲۶	
زن	۱۹۴	۴۴,۵۱	۱۱,۸۵	

با نگاه به جدول ۷ متوجه می‌شویم که میانگین روابط همسایگی در بین مردان ۴۲/۳۶ و میانگین زنان در روابط همسایگی برابر ۴۴/۵۱ می‌باشد.

جدول ۸: آزمون تی برای تفاوت میانگین میزان روابط همسایگی بین مردان و زنان

واریانس ها	سطح معنی داری	معنا آزمون T	درجه آزادی	سطح معنی داری دو دامنه
فرض برابری واریانس ها	۰,۴۹۴	-۱,۶۷۸	۳۳۵	۰,۰۹۴
فرض عدم برابری واریانس ها		-۱,۶۹۱	۳۱۴,۳۷۶	۰,۰۹۲

بر طبق جدول ۸ با نگاه به سطر فرض برابر واریانس‌ها متوجه می‌شویم که واریانس دو گروه برابر است زیرا سطح معناداری آن برابر با ۰/۴۸۳ است که از ۰/۰۵ بیشتر است.

حال با توجه به سطر فرض برابر واریانس‌ها (به این علت از این سطر استفاده می‌کنیم چون که واریانس دو گروه با هم برابر است)، سطح معنی‌داری دو دامنه برابر با ۰/۰۹۴ است که از ۰/۰۵ این عدد بزرگتر است پس تفاوت معناداری بین مردان و زنان در زمینه روابط همسایگی وجود ندارد بنابراین فرضیه رد می‌شود.

فرضیه ۲: بین افراد دارای منزل ویلایی و منزل آپارتمانی از لحاظ میزان روابط همسایگی تفاوت معنی داری وجود دارد.

جدول ۹: میزان میانگین روابط همسایگی بین نوع منزل (ویلایی، آپارتمانی) مسکونی

انحراف معیار	میانگین روابط همسایگی	فراوانی	روابط همسایگی / نوع منزل
۱۱,۴۳	۴۲,۷۷	۱۵۹	ویلایی
۱۱,۸۹	۴۴,۴۱	۱۷۴	آپارتمانی

با نگاه به جدول ۹ متوجه می‌شویم که میانگین روابط همسایگی در کسانی که دارای منزل ویلایی هستند ۴۲/۷۷ و میانگین روابط همسایگی در کسانی که دارای منزل آپارتمانی هستند برابر ۴۴/۴۱ می‌باشد.

جدول ۱۰: آزمون تی برای تفاوت میانگین میزان روابط همسایگی بین نوع منزل (ویلایی، آپارتمانی) مسکونی

سطح معنی داری	درجه آزادی	آزمون T	سطح معنا داری / آزمون لون	واریانس ها	
دو دامنه					
۰,۲۰۰	۳۳۱	-۱,۲۸۵	۰,۶۵۰	۰,۲۰۶	فرض برابری واریانس‌ها
۰,۱۹۹	۳۳۰,۱۵۴	-۱,۲۸۷		۰,۶۵۰	فرض عدم برابری واریانس‌ها

بر طبق جدول ۱۰ با نگاه به سطر فرض برابر واریانس‌ها متوجه می‌شویم که واریانس دو گروه برابر است زیرا سطح معناداری آن برابر با ۰/۶۵۰ است که از ۰/۰۵ بیشتر است.

حال با توجه به سطر فرض برابر واریانس‌ها (به این علت از این سطر استفاده می‌کنیم چون که واریانس دو گروه با هم برابر است)، سطح معنی‌داری دو دامنه برابر با ۰/۲۰۰ است که از ۰/۰۵ این عدد بزرگتر است پس تفاوت معنا داری بین کسانی که دارای منزل ویلایی هستند و کسانی که دارای منزل آپارتمانی هستند در زمینه روابط همسایگی وجود ندارد بنا بر این فرضیه رد می‌شود.

فرضیه ۳: بین افراد دارای انواع مختلف تملک منزل (مالک یا مستاجر بودن و...) از لحاظ میزان روابط همسایگی تفاوت معنا داری وجود دارد.

جدول ۱۱: آزمون تحلیل واریانس برای میانگین میزان روابط همسایگی بر حسب نوع تملک منزل

متغیرها	فراوانی	میانگین	F	سطح معناداری
مالک	۲۷۴	۴۶,۹۳	۴,۳۷	۰,۰۵
مستاجر	۶۴	۴۲		
منزل پدري	۵۶	۴۲,۰۷		
سایر	۳	۳۳		

با توجه به مقدار آماره $F (4/37)$ ، در سطح معناداری ۹۵ آزمون تحلیل واریانس نشان می‌دهد که میانگین‌های روابط همسایگی بر حسب نوع تملک منزل تفاوت معنی‌داری وجود دارد. نتایج آزمون توکی نشان می‌دهد که میانگین روابط همسایگی در بین افراد مالک و افراد ساکن در منزل پدري با یکدیگر تفاوت معناداری وجود دارد اما بین دیگر ابعاد نوع تملک تفاوت معنی‌داری وجود نداشته است.

جدول ۱۲: آزمون همبستگی پیرسون متغیرهای مستقل با روابط همسایگی

سطح معناداری	مقدار ضریب همبستگی	
۰,۰۰۰	۰,۴۶۰	اعتماد بین فردی
۰,۰۰۰	۰,۲۱۵	بین حمایت اجتماعی
۰,۰۰۰	۰,۲۲۵	احساس امنیت اجتماعی
۰,۰۰۰	۰,۳۸۱	دینداری

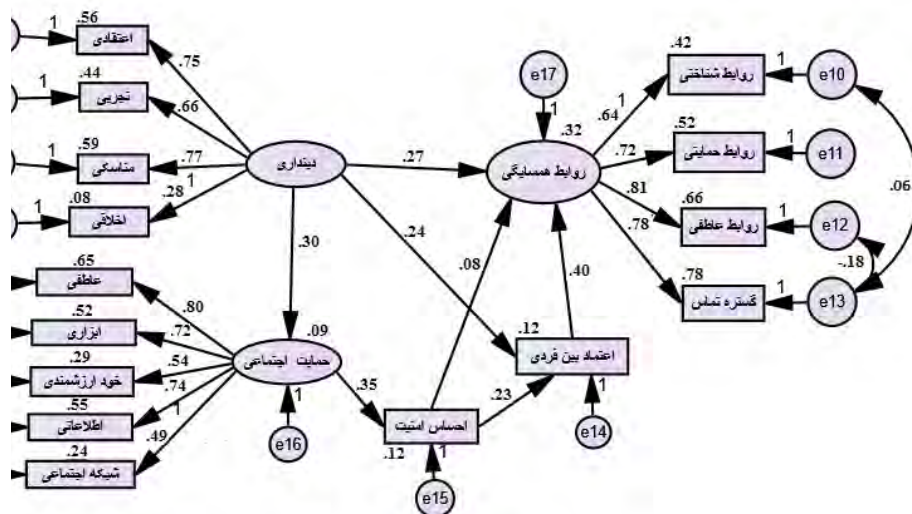
یکی از فرضیه‌های تحقیق این بوده‌است که بین اعتماد بین فردی و روابط همسایگی همبستگی معنی‌داری وجود دارد. یافته‌های جدول ۱۲ نشان می‌دهد به میزان $0/460$ بین دو متغیر اعتماد بین فردی و روابط همسایگی رابطه معناداری ($0/000$) وجود داشته‌است. بدین معنی که با افزایش سطح اعتماد بین فردی، میزان روابط همسایگی افزایش می‌یابد. بین دو متغیر حمایت اجتماعی و روابط همسایگی به میزان $0/215$ رابطه وجود دارد و این رابطه ضعیف است اما با توجه به سطح معناداری $0/000$ رابطه معنی‌دار است و فرضیه تایید می‌شود؛ یعنی با افزایش سطح حمایت اجتماعی میزان روابط همسایگی هم بالا می‌رود.

فرضیه دیگری که در این بررسی مورد سنجش قرار گرفت این بوده‌است که: بین احساس امنیت اجتماعی و روابط همسایگی همبستگی معنی‌داری وجود دارد. یافته‌های تحقیق نشان داده‌است بین دو متغیر احساس امنیت اجتماعی و روابط همسایگی ($0/225$ درصد) رابطه معنی‌داری ($0/000$) وجود دارد. همچنین یافته‌ها نشان داده‌است بین دین‌داری و روابط همسایگی همبستگی ($0/381$) معنی‌داری ($0/000$) وجود داشته‌است.

مدل ساختاری

مدل تجربی روابط ساختاری بین متغیرهای مستقل و روابط همسایگی (متغیر وابسته) در شکل ۱ نشان داده شده است.

شکل ۱: مدل معادلات ساختاری عوامل موثر بر روابط همسایگی

Degrees of freedom=79 $\chi^2=214.668$ sig=0.00 RMSEA=0.06 $R^2=0.32$
 همان گونه که از مدل هم بر می آید ضریب تعیین متغیرهای حاضر در مدل ($R^2 = 0.32$)

است. در این مدل چهار عامل دینداری، حمایت اجتماعی، احساس امنیت جانی و اعتماد بین فردی مستقیماً و غیر مستقیم بر میزان روابط همسایگی تاثیر دارند. بیشترین تأثیر مستقیم مربوط به متغیر اعتماد بین فردی می باشد ($Beta=0.40$) و بعد از آن عامل دینداری با چهار شاخص می باشد ($Beta=0.27$).

آماره‌های برازش در معادله ساختاری بیانگر برازش مدل تجربی ارائه شده است. همچنین آماره ریشه دوم میانگین مربعات خطای برآورد (RMSEA=0.00) نشان دهنده برازش قابل قبول برای مدل مسیر می باشد. کلاً این آماره ها نشان می دهند که مدل نظری ما توسط داده‌ها نمونه‌ای مورد حمایت قرار گرفته است.

جدول ۱۳: اثرات مستقیم، غیر مستقیم و کل متغیرهای مستقل بر متغیر وابسته

نام متغیر	اثر مستقیم	اثر غیر مستقیم	اثر کل
اعتماد بین فردی	۰/۴۰		۰/۴۰
احساس امنیت اجتماعی	۰/۰۸	۰/۰۹	۰/۱۷
حمایت اجتماعی	-	۰/۰۶	۰/۰۶
دینداری	۰/۲۷	۰/۱۱	۰/۳۸

جدول ۱۳ بیانگر تاثیرات استاندارد چندگانه متغیرهای مستقل بر روی متغیر وابسته (روابط همسایگی) می باشد. مجموع تأثیرات مختلف (مستقیم، غیرمستقیم) متغیرهای مستقل در جدول ۱۳ آمده است. در این جدول بیشترین تأثیر مستقیم مربوط به متغیر اعتماد اجتماعی بین فردی ($Beta=0.40$) می باشد و کمترین آن مربوط به متغیر حمایت اجتماعی ($Beta=0.06$) می باشد. بیشترین تأثیر کل مربوط به متغیر اعتماد بین فردی می باشد.

نتیجه گیری و بحث:

بی شک تحول روزافزون در زندگی شهری و شهرنشینی، روابط اجتماعی از جمله روابط همسایگی را تحت تأثیر خود قرار داده است. یکی از یافته های توصیفی مهم این پژوهش این بوده است که روابط همسایگی در شهر بابل پایین تر از حد متوسط یا ضعیف است. این یافته مطابق نظریه جامعه شناسان کلاسیک و دیدگاه جبرگرایی در مطالعات شهری است که بر ضعف روابط اجتماعی تأکید دارند و با رویکردی منفی به شهرنشینی می نگرند قابل تفسیر است. در واقع با ضعف شدن پیوند های سنتی، ارتباطات خویشاوندی، باورهای دینی مشترک و بی اعتمادی اجتماعی در شهر روابط همسایگی نیز تضعیف می شود. در چنین وضعیتی روابط همسایگی هر چه بیشتر عقلانی تر شده و تعلق های جمعی سنتی کم فروغ شده و هویت های فردی از اهمیت بیشتری برخوردار می شوند. نتایج تحقیق نشان داده است بین جنسیت با میزان روابط همسایگی تفاوت معنی داری وجود نداشته است. این نتیجه با نتایج تحقیق داخل کشور مثل مطالعه رستگار خالد و همکاران (۱۳۹۲) مطابقت دارد ولی با یافته های پژوهش در خارج کشور مانند پرن و همکاران (۲۰۰۴) مطالعات کمپل و لی (۱۹۹۲) همسو نیست. یافته های تحقیق نشان داده است ثبات مسکونی یعنی تعداد سال های سکونت در یک مکان و عدم تحرک مکانی در میزان روابط همسایگی تأثیر مثبت داشته است. در حالی که تراکم و نوع منزل مسکونی (ویلایی یا آپارتمانی) ارتباط معنی داری با میزان روابط همسایگی نداشته است. ثبات مسکونی سبب شناخت بیشتر افراد از یکدیگر و اعتماد اجتماعی شده و منجر به روابط همسایگی بیشتری می شود. این بدان معنا هست وقتی افراد در مکانی سال های بیشتری سکونت داشته باشند امکان شناخت و اعتماد اجتماعی بیشتری برای روابط همسایگی ایجاد می شود. این نتایج با یافته های تحقیقی محققین دیگر مثل یوسفی و همکاران (۱۳۸۸) بخشی (۱۳۹۰) و صدیق سروستانی (۲۰۰۵) مطالعات کمپل و لی (۱۹۹۲) همسو بوده است.

همچنین یافته‌های پژوهش حاضر نشان داده‌است که اعتماد اجتماعی بین فردی عامل مهمی در افزایش میزان روابط همسایگی بوده‌است. همان‌گونه که نظریه‌پردازان سرمایه اجتماعی همانند پاتنام، کلمن، و دیگران استدلال کرده‌اند اعتماد نه به دلیل منسوخ شدن جامعه سنتی بلکه به دلیل توسعه اشکال اجتماعی جدید در جامعه مدرن اهمیت زیادی در روابط اجتماعی (زومکا ۱۳۸۸) از جمله روابط همسایگی پیدا کرده‌است. آن‌ها استدلال کرده‌اند با کاهش اعتماد اجتماعی در هر جامعه‌ای، هزینه‌های زیادی برای آن جامعه در بر خواهد داشت و شاخصی مهم در فرسایش و زوال سرمایه اجتماعی خواهد بود. نتایج حاصله در کشور هلند توسط نیوهاس نیز موید این نکته است که اعتماد و اطمینان افراد نسبت به یکدیگر سبب تعامل بیشتری بین همسایگان خواهد شد. نتایج بدست آمده با نتایج برخی از پژوهش‌های تجربی در داخل و خارج کشور همخوانی دارد. پژوهش‌های بخشی (۱۳۹۰) صدیق سروسستانی و نیمروزی (۱۳۸۹) در داخل کشور و تحقیقات نایو هایس، ولکر و فلپ (۲۰۱۲) بریسون و یوشر (۲۰۰۷) در خارج کشور بر تاثیر کاستی اعتماد بین شخصی در بین افراد بر کاهش میزان روابط همسایگی تاکید داشته‌اند.

یکی دیگر از متغیرهای مهم دیگری که در این پژوهش مورد بررسی قرار گرفت متغیر دین‌داری بر روابط همسایگی بوده‌است. مطالعه ما نشان داده‌است که با افزایش دینداری افراد میزان روابط همسایگی نیز افزایش می‌یابد. همان‌گونه که اندیشمندان کلاسیک جامعه‌شناسی نظیر دورکیم نشان داده‌اند دین می‌تواند به عنوان سیمان اجتماعی در جهت انسجام و همبستگی اجتماعی مطرح و با ایجاد پیوندها و روابط اجتماعی همسایگان به سرمایه اجتماعی معنا و جهت بخشد. متفکرین معاصر سرمایه اجتماعی مثل فوکویا بر نقش موثر دین و دین‌داری تکیه‌ای ویژه دارد و می‌گوید که دین بخش بزرگی از فرهنگ انسانی را تشکیل می‌دهد که می‌تواند با ایجاد باورها و ارزش‌های مشترک میان پیروان خود و فراخوانی آن‌ها به انجام مناسک و اعمال مذهبی مشترک آنان را به دور یکدیگر جمع کرده و از این طریق موجبات استحکام و دوام اجتماعی را فراهم کند. از کارکردهای دین آن است که از طریق دعوت به هنجارها و ارزش‌های مثبت تثبیت شده، اسباب شکل‌گیری تعاملات اجتماعی سالم مبتنی بر سجایای اخلاقی مثبت چون صداقت، نوع دوستی، ایثار و اعتماد را در روابط همسایگی فراهم کند و بنابراین به مشارکت‌های گسترده افراد با یکدیگر دامن می‌زند و در نتیجه می‌توان از فواید مهم دین‌داری را در افزایش میزان سرمایه اجتماعی دید که به ایجاد روابط همسایگی منجر شود. این یافته‌های با یافته‌های تحقیق کوثری (۱۳۹۴) در داخل کشور و نایو هایس، ولکر و فلپ (۲۰۱۲) در خارج کشور مطابقت دارد.

بر اساس نتایج تحقیق، اجتماع‌های دینی و ایمانی مبنایی برای گردهم آمدن افراد و مهمترین منبع مولد سرمایه اجتماعی، و اعتماد اجتماعی هستند بنابراین پیشنهاد می‌شود به دلیل اهمیت سرمایه

اجتماعی و پیامدهای مثبت فراوان آن و همچنین نقش آموزه‌های دینی در میزان روابط همسایگی و ارتقای آن، در سیاست‌گذاری‌های مرتبط با همسایگی در شهر بابل مورد توجه قرار گیرد.

منابع:

- بخشی پریسا (۱۳۹۰) **بررسی نقصان در روابط همسایگی و عوامل موثر بر آن در سه منطقه و نه محله شهر تهران**، پایان نامه کارشناسی ارشد دانشگاه شهید بهشتی تهران، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، گروه علوم اجتماعی.
- رستگار خالد امیر، آران دشتی آرائی سمیه، صادقی آرائی زهرا. (۱۳۹۲) **بررسی سرمایه اجتماعی همسایگی و پیامدهای اصلی مرتبط با آن. مطالعات توسعه اجتماعی- فرهنگی**، ۱ (۴): ۱۷۷-۲۱۵
- ساجو، مایک و وارد، آلن (۱۳۸۰)؛ **جامعه‌شناسی شهری**، ترجمه ابوالقاسم پوررضا، تهران: سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها (سمت).
- سوندرز، پیتر (۱۳۹۲)؛ **نظریه اجتماعی و مسئله شهری**، مترجم محمود شارع پور، تهران: انتشارات تیسرا، چاپ اول.
- شارع پور، محمود، (۱۳۸۰)؛ **ابعاد و کارکردهای سرمایه اجتماعی و پیامدهای حاصل از فرسایش آن، بررسی مسائل اجتماعی ایران**، گروه مؤلفان، تهران: انتشارات پیام نور، صص ۸۸-۶۳.
- شارع پور، محمود، (۱۳۹۱)؛ **جامعه‌شناسی شهری**، چاپ ششم، تهران: انتشارات سمت، صدوق (محمدبن علی ابن بابویه) (۱۳۸۴)؛ **خصال**، مترجم محمدباقر کمرهای، نشر کتابچی.
- صدیق سروستانی، رحمت اله و نیمروزی، نوروز (۱۳۸۹)؛ **بررسی ارتباط بین مشارکت در روابط همسایگی و احساس امنیت در محلات شهر مشهد، فصلنامه دانش انتظامی**، سال دوازدهم، شماره دوم، صص ۱۸۶-۲۲۰.
- فاضلی، نعمت الله (۱۳۹۱)، **فرهنگ شهر، چرخش فرهنگی در گفتمان شهری با تکیه بر مطالعات شهر تهران**، تیسرا، تهران: به سفارش اداره کل مطالعات اجتماعی و فرهنگی شهرداری تهران.
- فکوهی، ناصر (۱۳۸۳)؛ **انسان‌شناسی شهری**، تهران: نشر نی.
- قرآن کریم (۱۳۸۴)؛ **ترجمه آیت الله مکارم شیرازی**، انتشارات پیام عدالت، خط عثمان طه، چاپ سوم.
- کلمن، جیمز (۱۳۷۷)؛ **بنیاد های نظریه اجتماعی**، ترجمه منوچهر صبوری، تهران: نشر نی.
- کوثری، حمیدرضا (۱۳۹۴) **بررسی تاثیر عوامل فرهنگی و اجتماعی بر روابط همسایگی در محله کن تهران**، پایان نامه کارشناسی ارشد دانشگاه پیام نور تهران - دانشکده مدیریت و حسابداری. کارشناسی ارشد.
- گیدنز، آنتونی (۱۳۷۳)، **مبانی جامعه‌شناسی**، ترجمه منوچهر صبوری، تهران: نشر نی.
- گیدنز آنتونی (۱۳۶۳)، **دورکیم**، ترجمه یوسف اباذری ناشر: خوارزمی

مرکز آمار ایران (۱۳۳۵-۱۳۹۰)، مراجعه در تاریخ ۱۳/۱۱/۱۳۹۲.

www.amar.org.ir

موسوی، میرطاهر (۱۳۸۶)، مشارکت اجتماعی یکی از مولفه‌های سرمایه اجتماعی، *فصلنامه علمی-*

پژوهشی رفاه اجتماعی، سال ششم، شماره ۲۳.

نوابخش، مهرداد و رفیعی فر، مریم (۱۳۸۷)؛ بررسی جامعه‌شناختی روابط همسایگی در مجتمع‌های

مسکونی شهر تهران (مطالعه موردی منطقه دو شهرداری)، *مجله جامعه‌شناسی معاصر*، سال اول،

شماره اول، زمستان، ۵۱-۶۵.

یوسفی، علی و رضامنش، فاطمه (۱۳۹۱)، تاثیر روابط همسایگی بر احساس ترس و نگرانی در محلات شهری

مطالعه موردی شهر مشهد، *دومین همایش ملی آسیب‌های اجتماعی ایران*، بهار.

یوسفی علی، نوغانی محسن، حجازی مهلا (۱۳۸۸)، انسجام در شبکه‌های همسایگی شهر مشهد. *مجله*

جامعه‌شناسی ایران، دوره ۱۰، شماره ۱، صفحه ۱۳۸-۱۶۱.

Bell C, Newby H. (1971). *Community studies; An Introduction to the Sociology of the Local Community*. London: George Allen and Unwin LTD.

Bridge, Gary (2002), *The neighbourhood and social networks*, CNR, www.neighbourhoodcenter.org.uk. Retrived at 12/10/2014.

Brisson, D., & Usher, C. L. (2007). Conceptualizing and measuring bonding social capital in low-income neighborhoods. *Journal of social service research*, 34(1), 1-11.

Bridge, G. (2002). The neighbourhood and social networks. *CNR paper*, 4, 1-32.

Bruch, Elizabeth Eva and Mare, Robert D (2006), "Neighborhood choice and neighborhood change." *American Journal of Sociology*, 112(3): 667-709.

Campbell, K. E., & Lee, B. A. (1992). Sources of personal neighbor networks: social integration, need, or time?. *Social Forces*, 1077-1100.

Cheshire, Lynda and Fitzgerald, Robin and Clarke, Andrew and Raymond, Stephanie (2013), Neighbourly Problems in Neighbourhood Context: Understanding how neighbourhoods influence the prevalence of neighbourly problems and complaints, Paper Presented to the session 'How much do urban neighbourhoods matter in a networked globalised space?', *RC21 Conference*, Berlin, August.

Hanifan, L. J. (1916). The rural school community center. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 67(1), 130-138.

Van Eijk, G. (2012). Good neighbours in bad neighbourhoods: narratives of dissociation and practices of neighbouring in a 'problem' place. *Urban Studies*, 49(14), 3009-3026.

Perren, K., Arber, S., & Davidson, K. (2004). Neighbouring in later life: the influence of socio-economic resources, gender and household composition on neighbourly relationships. *Sociology*, 38(5), 965-984.

- Putnam, Robert.D.(2000), *Bowling alone: the collapse and revival of American community* . New York: Touchstone books.
- Putnam, Robert D. (1993), *Making Democracy Work-Civic Traditions in Modern Italy*, Princeton University Press.
- Nieuwenhuis, J., Völker, B., & Flap, H. (2013). "A bad neighbour is as great a plague as a good one is a great blessing": On negative relationships between neighbours. *Urban Studies*.
- Tonnies F. 2001. *Community and Civil Society*. Cambridge: Cambridge Press.
- Tonnies F. 1940. *Fundamental Concepts of Sociology (Gemeinschaft und Gesellschaft)*. New York, Cincinnati, Chicago, Boston, Atlanta Dallas, San Francisco: American Book Company.
- Wilson, Thomas C. (1993)."Urbanism and Kinship Bonds: A Test of Four Generalizations". *Social Forces*, 71(3) ,pp.703-712.
- Wirth, Louis (1938), Urbanism as a Way of Life, *The American Journal of Sociology*, volume 44, number 1: pages 1-24.

